

D'UN TEMPS D'UN PAÍS
Alcoi, 7 Octubre - 28 Novembre 2021
LLOTJA DE SANT JORDI

Francesc Jarque
J. Aleixandre
Merixell Ahicart
J. Mª Azkàrraga
Paco Grau
Lluís Ibàñez
Ana Jiménez
Mati Martí
Manuel Molines
Paco Moltó
Juani Ruz
Diana Sanus
Xavier Terol

ALCOI
capital cultural
valenciana 2021

D'UN TEMPS D'UN PAÍS

2021

ALFONS LLORENS

D'UN TEMPS D'UN PAÍS

Francesc Jarque
J. Aleixandre
Merixell Ahicart
J. Mª Azkàrraga
Paco Grau
Lluís Ibàñez
Ana Jiménez
Mati Martí
Manuel Molines
Paco Moltó
Juani Ruz
Diana Sanus
Xavier Terol

2 0 2 1
LLOTJA DE SANT JORDI

ALFONS LLORENÇ

D'UN TEMPS D'UN PAÍS

*Francesc Jarque, J. Aleixandre, Meritxell Ahicart, J. Mª Azkárraga,
Paco Grau, Lluís Ibáñez, Ana Jiménez, Mati Martí, Manuel Molines,
Paco Moltó, Juani Rus, Diana Sanus, Xavier Terol*

2 0 2 1
LLOTJA DE SANT JORDI

ÀREA DE CULTURA / AJUNTAMENT D'ALCOI

President: Antoni Francés, Alcalde d'Alcoi

Coordinació: Raül Llopis, Regidor de Cultura

ARTS PLÀSTIQUES

CONSELL ASSESSOR:

Armand Alberola

Manuel Boix

Romà de la Calle

Fernando Castro

Carles Cortés

Miquel Navarro

Santi Pastor

Josep Sou

Feliu Ventura

Vicent M. Vidal

DIRECCIÓ:

Antoni Miró

EDITA: Ajuntament d'Alcoi

© DELS AUTORS

© AMB-DISSENY

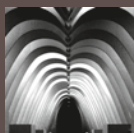
© AJUNTAMENT D'ALCOI

TRADUCCIONS: Ximo Victoriano

COMISSARI: Mateo Gamon

IMPRESSIÓ: ASTON LENIER

DIPÒSIT LEGAL: A 377-2021

LLOTJA DE SANT JORDI

AJUNTAMENT D'ALCOI

ALCOI
capital cultural
valenciana 2021

CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT
AJUNTAMENT D'ALCOI
AJUNTAMENT D'OTOS

ELS AUTORS CEDEIXEN VOLUNTARIAMENT ELS DRETS DE REPRODUCCIÓ

“Si l’arbre qui lurs malvestats cobra sabia parlar, ell diria qui l’ha despulat”,

Bernat Metge “Somni”

Van ensorrar la fàbrica, van abatre la botiga, van assolar el camp, van enfonsar les hisendes, van corrompre l’aire, van podrir l’aigua, van afogar el foc, van devastar la terra, van assassinar la paraula, van eliminar el cant, van esborrar la memòria. Gent de la mala caüla. País absorbit. Temps de malvestats.

“Jo vull treballar ma terra, ai mare!

Jo vull treballar ma terra”

(Ovidi Montllor)

5

De nit s’alçaven. Esquinçant tels de fosca caminaven. Arribaven i encara no es veia gens de claror per cap escletxa del cel. Entre dues clarors, ja, al tall.

Quan el sol més matiner, regolava, rodant pels vessants de les muntanyes verdes, tupava, s’estavellava i s’esventrava contra les albes parets del poble i feia esclatar la calç de les emblanquinades cases, ja estaven ajustant els timons del forcat al matxo. En clarejar, ja a punt d’obrir la terra, saludaven els primers rajos de sol amb un cigarret de “potet”, l’estoig de tabac atapeït d’ànguiles, jous i fletxes imperials, de picadura, mesurats a ull, abocant la mesureta a la palma de la mà, plegat amb un finíssim paper d’alcoià *Bambú* i encès amb metxa calada per les espurnes de la pedra foguera del metxer; els llavis, disposats a mantindre miraculosament la burilla fins que no quedara ni tabac ni paper. Unes pipades, unes fregues de mans, enrogides i endurides, amb la pròpia saliva, dues rascades als curts cabells, unes palmellades a l’animal, uns «¡au!, ¡arri!», i «ala, va!», entre cants —« de la terra venim, a la terra anirem (Raimon)— que aconseguen uns solcs excel·lents —«Les tres gràcies del llaurador: llaurar dret, fondo i seguidet»— per a acollir llavors: «Llaurada fonda fa bon blat».

La rella obria la terra. Un recte clavill avançava. La mà, al mandil de l’esteva, ferma. Ara i adés, una mirada a la cameta, a la tenella, a l’arnella, als tascons; tot al seu lloc. Subjecta al dental, travessada per les orelleres, la rella de màgic ferro des-cloïa generadores fenedures —«solcs per obrir el si profund de la terra» (*Ilíada*)—; la mare terra li retornava les carícies amb el plaer -l’únic permès a qui, “crosta d’humanitat”, havia nascut carn de jou, a qui la terra li reclamava una absoluta dedicació- d’una frescor sobrenatural, que inundava el seu cos, pujant des dels peus descalços i colgats sota el sòl. Un senyal de la reverència ancestral a la divina gleba, un record d’antics ritus de fertilització, front a tantes condemnes bíbliques.

La llaurada, que inaugurava l’any agrícola —«L’octubre acabat, sembra ton blat»— va ser un acte màgic que donava continuïtat a la vida, amb l’ajuntament de la fàl·lica rella i el vulvar solc, acollidor de la llavor: «Treballaré» —canta Raimon- «el teu cos, com treballa la terra el llaurador del meu poble, amb amor i força».

I, als llauradors, només a ells, la vida els havia capacitat per a comprendre, en tota la seua profunditat, llargària i amplària, la sentència del Gènesi, aquella bíblica condemna de guanyar el pa amb la suor del front; sols ells es veien enviscats, bruts, lligats, condemnats per un pecat vell, original, que no tenien consciència, ni probabilitat, d’haver comès. Al cap del temps, sempre amb l’ofec dels mals oratges, si les llavors quallaven, i germinaven i creixien i verdejaven i dauraven i espigaven i granaven i esclataven com a collita -que no sempre passava- podien reconciliar-se amb la terra i el treball: “Jo vull treballar ma terra, ai mare!/Jo vull treballar ma terra” (O. Montllor).

De la fondària de la cultura, dels seus aljubs remotíssims, pujaven el rectes solcs; uns solcs que, com en un espill, es reflectien a les cares, cremades i eixutes, de la gent del camp, uns rostres sempre marcats per la ratlla del capell de palma o per la sequiola que havia impressionat la corda del cabàs, en portar-lo penjant a l’esquena i situar la soga per dalt dels ulls per tal que condira més, d’arreglar més a pressa el fem dels camins, beneit adob vitamínic!

6 De la memòria naixia la transmissió de la tècnica de llaurar recte; es passava de pares a fills; unes paral·leles perfectes i sempre generades de manera que els vents no s’emportaren la terra. Eren les mateixes accions, els mateixos impulsos aplicats en el mateix sentit al llarg d’anys i segles. Els de la nostra nissaga, els del nostre poble, ho han fet igual a la nostra terra durant gairebé huit segles, des de que baixaren per la carena mediterrània, seguint els camins de la Tramuntana, Jaume I i els seus catalans. I, els contemplaven no menys de cinc-mil anys de cultura, de civilització.

Però, aquelles persones, malgrat conrear la terra, malgrat tindre el ple domini de la cultura, de saber fer, de l’humus, humanisme, les malvestats («Tot escrivent jutja lo seu treball / pus afanyós que no’l del cavador», Ausiàs March), els maltractaven i volien convèncer-los de ser incultes i la llengua, que parlaven, grollera. Els amagaren que eren protagonistes i actors de cultura i que el medi humà és sempre un medi cultural. El treball, l’esforç per la transformació del medi i la seua adaptació a les necessitats del progrés social a mida humana és allò que denota el mot cultura en el seu sentit més ample. I els imposaren, amb misèries, oblits i badomies que el que feien, i eren, res valia (“Tant com estime la terra, ai mare!/I no vull ser llaurador, ai mare!” , O. Montllor).

Ara, allò de la verema o la porquejada, de l’arada i el seu univers, la sega i el vencills de lligar garbes, la batuda i les cançons de batre (“Encara nos són onze/ i el sol ja pica./ Què serà allà a les dotze, si cau calitja!”), el sacs i els aixavegons, la pallissa i el pallús, la mula i el carro, el moldre i el rodar de la mola, el cendre la farina i el pastar i l’elemental i etern i sagrat pa cuit al forn de casa i les almàsseres i els seus graners, alcassereries i gronses i el cup i les raspes i la brisa i el most i el vi... arqueologia, record borrós i, cada volta, més aflaquit.

La memòria ens insinua que els temps passats no foren millors. Injustos, com els actuals ho són. Els canvis (de ruralista i agrarista a mentalitat industrial i urbanista), esperats i desitjats, en un poble vençut, humiliat i ocupat, han arrabassat valuosos bens culturals i el noms de les coses. Vivíen un món propi i harmònic amb el medi. I, els pobles eren mons complets, un microcosmos perfecte. Les identitats s’han perdut en la insubstancialitat de la globalització perpetrada per plutocràcies monolítiques i refractàries a les cultures i per l’acció dissolvent d’una absorció i dependència sostinguda tres-cents anys i accelerada en els darrers temps.

Menjars, cançons, gestos, actituds, sentiments, passions, gojos, dols, festes... tot anava unit fortament al cicle natural i agrari, com una manifestació de la convivència de les persones i de la seua activitat als seus llocs a través de la història i de cadascun dels seus moments. Tot un univers només queda als calaixos de la memòria, perdent-se i perdut del viure i, per a major inri, l'anormalitat civil i cultural del País han impedit l'oportunitat de re-situar-se, de trobar un nou lloc al nou temps. No tot és conseqüència d'un model de progrés i desenvolupament, sinó també d'una alienació continuada i imposada.

Ara, quan el sol matiner, regolant per les serres cremades despullades del verd d'arbres i herbes, topa i es estripa contra les parets dels nostres pobles, fent esclatar les pintures de plàstic químic i allumenant els colorins de les façanes ornades amb taullets dels banys de pisos capitalins, és la senyal i l'hora per a que el jove, condemnat a ser mà d'obra subalterna ("Qui és que obliga el llaurador, ai mare! A deixar sa mare terra, ai mare! Per ell mil malediccions", O. Montllor), si es que té feina, bastint llars per als amors d'altres, emigre a centres de treball més grans i més pròxims. A la mateixa hora, el vell camperol, d'edat o de sentiments, desorientat, desesperançat, sense esperar res de la vida, es penge el cabasset al coll, se'n vaja a peu a lluitar sol contra uns bancals de marge més alt que amples, tan propis del desagraït i poc productiu secà (només una figuera li oferirà generosos fruits setembrins); terres amargues acaronades per la suor de tots els seus avantpassats; entre el silenci immens (abans, de veus tant animat), pot pensar que si li agarra alguna cosa -Déu no ho vullga!- ningú el voria, ningú l'auxiliaria, ningú l'ajudaria.

Gràcies a funestes polítiques, derivades del deslligat egoisme del capital, molts llauradors han tastat, cada dia, dia rere dia, tot el dia de tots els dies, l'aspre gust de la fel, l'acre desgrat de trobar-se perduts, descaminats, sentir-se sense espera, sens trobar horitzons. Sols els han deixat l'anar tirant, fent, vivint en precari. Però, seguint estimant la terra amb un desesperat voler, fent festa quan toca o assumint la tristesa quan s'imposa. Treballant o emigrant i tornant al poble pel so del goig o pel dolor del dol. Uns, endevinant vents de llibertats o rebel·lant-se contra les injustes realitats sota la xumenera (que ara ja no s'encén perquè embruta i fuma el menjador de mobles de fusta conglomerada) i, altres, callant i aguantant, i tots i totes, tractant de morir sense abandonar l'espai d'una assumida humanitat.

Han destruït la saviesa dels nostres majors: "casa per ton jaure/ vinya per ton beure/ i terra tota la que pugues veure" o també: "pa de casa, vi de casa i oli de casa i tindràs casa". Han fet vigent: "qui té terra, té guerra".

A la llar, lluny d'ambicions de sendera incerta, com li ensenyaren, aquella persona del camp, unida a la terra, recordarà, recuperarà memòria, i cavil·larà com la pedra no es cansa de ser pedra, mentre sa vida, encara, s'agafa, com pot, a la vida, fins que la terra, que ni els fills ni les filles ja no volen i que moltes generacions van saber treballar amb força i amor, el cride per a donar-li terra per sempre, llibertat absoluta, descans etern.

“Jo no et puc pas donar la culpa, ai mare!

Tu pels fills vols lo millor, ai mare!

Tu pels fills vols lo millor” (Ovidi Montllor)

ALFONS LLORENÇ

FRANCESC JARQUE (VALENCIA, 1940 - 2016)

8 Home íntegre de sàvies paraules, fidel a la seua professió, l'amistat serien conceptes que podrien definir perfectament la figura de Jarque, fotògraf de vocació, nascut a València l'any 1940. La seua espontaneïtat i el seu carisma per les coses noves i experimentals sempre el van portar pel camí de la saviesa i el coneixement, a més de conduir-lo pel camí del moment. És per això que les seues fotografies retraten el present immediat en transició, amb els seus contrastos, complexitat i enorme atractiu visual. El paisatge mediterrani del País Valencià constantment va gaudir de l'atenció d'aquest fotògraf, com bé il·lustren les seues obres. Jarque va desenvolupar una important tasca divulgativa del patrimoni i de la cultura valenciana a través de les seues fotografies documentals publicades en nombrosos llibres. La major part d'aquests llibres s'han editat en col·laboració amb escriptors, periodistes i historiadors. Tanmateix, a més de conèixer-lo per gran artista creador de grans obres, se'l coneix perquè era un gran amic, per la seua fidelitat i el seu bon cor, un lluitador que va batallar sempre pels seus i pels drets i la visibilitat dels fotògrafs; però, sens dubte, lluità pel seu País Valencià; per la seua terra. Per descomptat, ens trobem davant de l'home que durant tota la seua existència va saber captar amb el seu objectiu l'instant exacte de la beatitud i de la sort que tenim d'estar plens de vida i poder viure-la i experimentar-la.

YOLANDA MURCIA OLTRA, 2021

L'exèrcit de la República, per diferents motius, no va arribar a consolidar-se com una milícia ofensiva i es va veure forçat a elaborar estratègies fonamentalment defensives. Dins d'aquesta característica essencial, la construcció de línies fortificades per a multiplicar la seua eficàcia militar va ser fonamental. Un exèrcit ofensiu tan sols es veu obligat a construir fortificacions quan l'enemic frena el seu avanç i ha de consolidar posicions per si rep contraatacs. L'exèrcit defensiu ha de considerar, a més de les línies de detenció, on detindrà al contrari, els possibles punts on concentrarà els seus atacs l'enemic, les línies d'avanç per les quals canalitzarà els futurs atacs en cas de ruptura dels fronts i, sobretot, l'objectiu final que tracten d'aconseguir.

A penes els franquistes havien arribat a Vinaròs en la seua ofensiva pel Maestrat el 15 d'abril de 1938, l'Estat Major republicà va donar instruccions als exèrcits de Llevant i Maniobra, perquè iniciaren la construcció de línies defensives a la rereguarda, de manera que permeteren replegaments ordenats dels fronts cap a aquestes, mentre que ells es reservaven la construcció d'una gran línia de defensa, la XYZ, en un terreny favorable i difícil de depassar. De fet, l'ofensiva final dels revoltats al juliol de 1938, va ser detinguda bàsicament sobre el traçat d'aquestes defenses i el front es va consolidar allí durant els huit mesos restants que va durar la guerra. Aquestes obres d'enginyeria han sigut ignorades durant molts anys i en alguns llocs menyspreades i destruïdes.

En aquest doble objectiu se suma el treball fotogràfic de José Aleixandre, amb una gran trajectòria professional al llarg de la seua vida, que avalen el bon resultat de la seua proposta. Aleixandre fa molts anys que tracta de fixar en imatges realitats fungibles; el seu pas pel periodisme gràfic li ha permés anar afinant el seu instint per a captar allò que és important dins de la multiplicitat de realitats que se'ns presenten. Un cursi diria que amb la seua imatge sap captar essències, però jo em conforme a dir que sap destacar allò que resulta important, que sobreïx de la vulgaritat. Doncs bé, eixe ull gràfic que s'ha anat construint Aleixandre amb el pas del temps i l'evolució de la seua professió, l'aplica ara al patrimoni militar de la Guerra Civil, del qual era fa uns anys un autèntic llec i hui dia, després d'un gran esforç documental després de moltes hores dedicades a localitzar i recórrer els centres de resistència de la Immediata, a buscar-nos per a mostrar-nos en imatges les parts més destacables d'aquestes construccions, que no es van fer per al gaudi estètic, sinó per a l'operativitat defensiva.

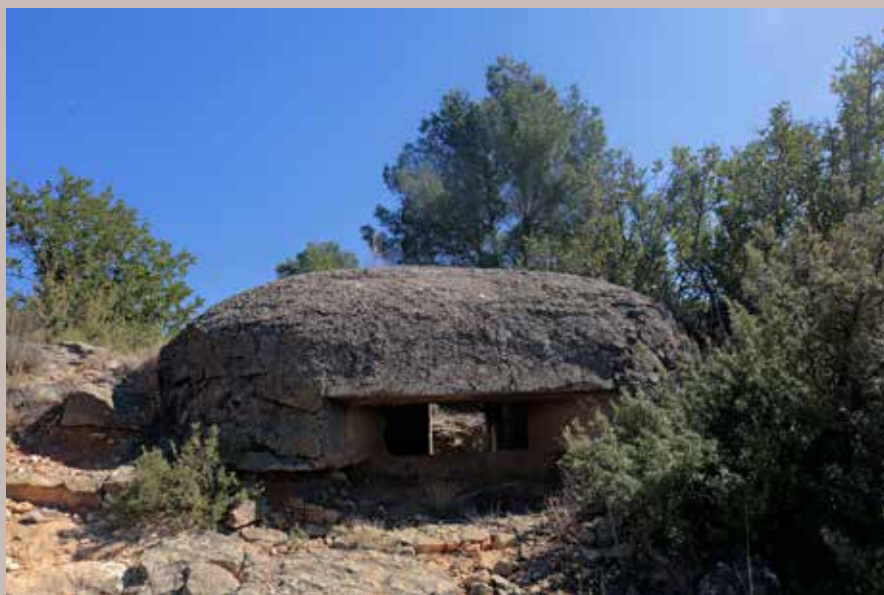

Fortí al·legat pel mar a la platja del Puig

Niu de metralladores de Pena Rubia a Viver

Niu de metralladores de la Línia Aceitenebro a Jerica

Niu de metralladores Platja del Tamarit a Santa Pola

Niu de metralladores al Clot de Galvany a Elx

Fortí a la Vallesa de Mandor a Riba-roja del Túria

MERITXELL AHICART (CASTELLÓ DE LA PLANA, 1992)

Durant la Guerra Civil Espanyola el Servei Sanitari Internacional va adaptar hospitals de campanya per a curar els seus brigadistes ferits. *Vil·les per a la memòria* és un projecte artístic que tracta de visibilitzar el cas d'un d'aquests centres.

Durant els últims anys del segle XIX i les dues primeres dècades del segle XX, una sèrie de vil·les amb arquitectura molt avançada per a l'època van ser construïdes en la primera línia marítima, prop del poble de Benicàssim, a la província de Castelló. Aquestes vil·les ostentoses eren les residències d'estiu de famílies de l'alta burgesia valenciana.

L'inici de la Guerra Civil Espanyola va posar fi a la forma de vida que era freqüent a la zona. 8.000 van ser el total de persones malferides que passaren pel centre hospitalari situat entre els anys 1936 i 1938 en aquestes mateixes vil·les. Les edificacions que aleshores ja estaven desocupades van representar un bon lloc on allotjar un improvisat hospital de campanya per a les Brigades Internacionals. Aquest complex hospitalari creixia a mesura que es confiscaven més immobles i la seua màxima esplendor va ser quan disposaren de 1.200 llits situats entre les 54 vil·les que van arribar a compondre el centre. Cada vil·la tenia una funció dins de l'entramat hospitalari: unes van ser destinades a ser dormitoris i uns altres es van utilitzar com a sala d'operacions, biblioteca, gabinet dental, menjador, etc.

Aquest projecte artístic recull en forma de sèrie fotogràfica cadascuna d'aquestes vil·les, en alguns casos les estructures romanen intactes; d'altres, en canvi, després de ser derruïdes van ser construïdes en el seu lloc enormes finques d'apartaments.

En cada fotografia apareix configurat un joc visual amb el peu de foto que les acompanya on es mostra el nom amb el qual ha estat referida o identificada cada vil·la, a més de contenir la tasca que va tenir durant els anys d'etapa hospitalària. Els primers habitants van posar normalment el nom de la propietària a la seua vil·la i quan hi van arribar els brigadistes van decidir rebatejar-les amb noms de caràcter polític més representatius.

Vil·les per a la memòria és una obra artística que recorda el pas de les Brigades Internacionals i la seua tasca per a tractar d'entendre l'espai on es van desenvolupar els successos, com un lloc impregnat per una empremta invisible a conseqüència d'un llegat silencià.

Vila Victoria · Máximo Gorki · Biblioteca, Centre Cultural 1937-1938

Vila Pons · Jacques Duclos 1937-1938

Vila Elisa · Lina Odena · Llar d'Orfes de Milicians, Farmàcia, Gabinet Dental 1937-1938

Vila Ana · Thomas Masaryk 1937-1938

Vila Amparo · Jaroslav Dombrowski · Unitat per a Malalties Infecçioses 1937-1938

Els llocs que es mostren en aquestes fotografies són, en la seua majoria, ruïnes o solars buits en els quals el temps i l'acció humana —d'una manera inconscient o deliberada— han esborrat quasi totes les petjades del que allí va succeir. No obstant això, aquests espais situats al sud del País Valencià van tenir un protagonisme rellevant en el tràgic final de la Guerra Civil.

A començament de març de 1939, el coronel Casado, amb la pretensió equivocada d'obtenir un millor tracte per part dels revoltats, va donar un colp d'estat contra el govern legítim de la República i va originar una guerra dins de la guerra. El govern, que havia traslladat la seua seu a una finca situada a dos quilòmetres de Petrer coneguda com *El Poblet*, temorós de ser capturat pels casadistes, va abandonar el país des de l'aeròdrom del **Fondó de Monòver**.

21

A la fi de març, amb la guerra perduda, milers de persones es van dirigir al **port d'Alacant** amb l'esperança d'eixir del país i evitar les represàlies dels franquistes. Havia corregut la notícia de l'arribada d'uns vaixells que recollirien a tots aquells que ho desitjaren, i cap a quinze mil persones es van concentrar al moll a l'espera de ser rescatades i conduïdes a l'exili.

En lloc dels vaixells, els que van arribar al port van ser les tropes italianes de la divisió Littorio, que, després de desarmar els militars, van conduir aquests i els civils allí concentrats a un camp improvisat de presoners, als afores de la ciutat. Per aquest camp, un terreny envoltat de filferro espinós conegut com a *Camp dels Ametlers* pels arbres allí plantats, es calcula que van passar més de 18.000 persones.

Una vegada desmantellat el camp, a principis d'abril, els presoners van ser traslladats al **camp de concentració d'Albatera**. Les penoses condicions de vida —amuntegament, falta de mesures higièniques, escassa alimentació i poca aigua, juntament amb maltractaments freqüents, vexacions i assassinats— van fer d'aquest camp un dels més durs de la postguerra.

Durant els primers anys del franquisme la repressió va arribar a unes xifres aclaparadores i només a Alacant van ser afusellades més de set-centes persones. Entre elles, amb una **tomba adornada per un baix relleu de Ricard Boix**, el mestre republicà Eliseo Gómez Serrano.

1. Aquestes fotografies formen part del llibre *La guerra ha acabat: Alacant, 1939*, de l'editorial Mitja Vaca, publicat en 2019.

Moll

Poblet

Amellers

Fons

Tomba

Hi ha una realitat quotidiana, que veiem totes les persones, i hi ha una realitat de contrastos i paradoxes que només veu Paco Grau. Les seues fotografies són una crònica personal sobre un món ple d'impac-tes visuals, que romanen ocults per a l'ull normal i que s'obrin davant l'objectiu de la càmera amb tota la seua riquesa de matisos i de missatges.

26 Paco Grau porta més de quaranta anys contant-nos una història, fent un relat gràfic marcat sempre per les seues obsessions: des de la iconografia religiosa fins a l'omnipresència dels més marginats de la societat, passant per qualsevol element inesperat que trenque el fràgil equilibri de l'aparent normalitat. El seu escenari favorit és el carrer. És igual que es trobe a Barcelona, a Alcoi o a Madrid; l'autor sempre torna als seus orígens i a eixa línia argumental, que ha donat sentit a la seua obra i que l'ha convertida en un tot perfectament recognoscible.

A mitjan camí entre el fotoperiodisme i la més pura expressió artística, la fotografia de Paco Grau té un segell particular que toca alguna fibra molt íntima de l'espectador. Han passat els anys i la mirada d'aquest fotògraf no ha perdut ni un gram de la seua capacitat per a sorprendre'ns. Des del lirisme fins a la més pura provocació, les fotos de Paco Grau són ací per a rescatar de l'oblit i de la invisibilitat unes persones i uns llocs que ens passen desapercebuts.

JAVIER LLOPIS

El corpus artístic de Lluís Ibáñez Melià (Benicarló, 1955) es focalitza majoritàriament en les seues geografies vernacles, el Maestrat i els Ports, on amb una mirada polièdrica explora el paisatge en la seua mes amplia accepció contemporània i els trets identitaris que el conformen i defineixen ontològicament. Els seus projectes expositius abasten aspectes naturalístics (Les nostres orquídiess), etnogràfics (Quan dormen els arbres; Els arbres de casa), arquitectònics (Habitatges tempores: Les casetes de volta del Maestrat litoral) o sociohistòrics (Geografies del Terror: Ley de fugas als Ports-Maestrat; Geografies de Conflict i Confluència: Maquis i Masovers als Ports-Maestrat). A través d'aquests s'endevina un compromís visibilitzador i conservacionista amb la terra, on destaca la seua preocupació per un territori que ha sofert una gran transformació, s'està buidant de població i que de la seua secular personalitat ja no queden res més que empremtes, petjades d'una societat rural que gairebé ha desaparegut.

www.lluisibanez.com

J O V I N C D ' U N S I L E N C I

31

El concepte romàntic de paisatge, ple de connotacions sublimes o pintoresques, en els darrers anys ha evolucionat a causa d'una relectura més integradora del concepte de geografia, en què els diferents actors involucrats (geògrafs, historiadors, filòsofs, arquitectes, urbanistes...) han anat indagant sobre aquest "constructo" (el paisatge) amb una mirada àmplia i buida de prejudicis, de manera que actualment podem encabir dins d'aquest concepte tota una sèrie d'elements que d'alguna manera interaccionen amb el territori, el transformen, o simplement afecten la nostra manera de veure'l, sentir-lo o experimentar-lo. Evidentment, els artistes contemporanis han participat d'aquesta reflexió i l'han assimilada a la seua obra, formulant, per exemple, una reinvenió fotogràfica del paisatge. Val a dir que, paral·lelament, el món de l'art també ha reformulat, dins d'aquestes pràctiques, l'ús i la creació de l'arxiu, com a corpus físic i conceptual. Una d'aquestes mirades aniria dirigida als fets històrics que han ocorregut en el territori i que de manera visible o no, l'han transformat ja siga des d'un punt de vista ontològic o morfològic.

Les imatges que ací es presenten formen part de dos projectes expositius ("Geografies de conflicte i confluència: Maquis i Masovers als Ports-Maestrat" i "Geografies del terror 'Ley de Fugas' als Ports-Maestrat" que aborden, des de la dialèctica presència-absència, l'existència silenciada de la Guerrilla Antifranquista, els maquis; la seua relació amb la població i les pràctiques repressives que aquesta sofrí i que iniciaren un èxode de la població.

Aquests volen visibilitzar uns fets dels quals hi hagué interès que no hi quedés cap constància i que, com si fos una excavació arqueològica, s'han hagut de treure a la llum mitjançant el rastreig dels arxius i la memòria popular. Estem parlant de llocs anònims, sense indicis ni evidències i per on hem passat moltes vegades sense ser conscients de les veritables tragèdies que hi succeïren. Llocs que van ser visitats, entre d'altres, el mateix dia, anys més tard, aprofundint en el concepte que l'aniversari implica, la voluntat de no oblidar.

www.maquisimasovers.com

“Macchia” és una paraula corsa que defineix el tipus de vegetació de l'oest de la Mediterrània i de la qual deriva la paraula francesa “Maquisard” que seria aplicada als guerrillers espanyols (i de la resistència francesa en general) que lluitaren contra els nazis a la Segona Guerra Mundial. Posteriorment “Maquis” s'aplicà als membres de la guerrilla antifranquista que van actuar a Espanya, bàsicament entre 1944 i 1952. Ja alliberat París l'agost de 1944 per la columna Lecrec, nodrida en part per republicans espanyols, el Partit Comunista va engegar la tardor d'eixe any la fallida “Operación Reconquista de España”, i traslladà guerrillers espanyols per la Vall d'Aran amb la finalitat de minar el govern colpista del general Franco i, amb l'ajuda de la població i de les nacions aliades, restaurar el govern de la República. Una part important d'aquests guerrillers s'escampà per les terres del Maestrat i els Ports on amb l'ajuda dels “huidos”, presoners republicans fugits de la presó, s'organitzà en partides que van plantar cara al franquisme. La presència del XXIII sector de l'AGLA, l'“Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón” per les nostres comarques, va focalitzar sobre la població una bàrbara repressió per part de la Guàrdia Civil a causa de la col·laboració voluntària o obligada dels masovers. Els masovers, amb una economia de subsistència ja dura per ella mateixa, sovint es trobaren entre dos focs, guerrillers i guàrdies civils. A tots dos havien de donar menjar, aixopluc o informació. Van patir l'obligació d'abandonar les seues cases, tortures, robatoris, segrests, presó i, en moltes ocasions, la mort. Per part d'uns i dels altres. Territorialment, no va ser un fet aïllat, sinó que abastà tot el territori, majoritàriament els **Ports. Aquesta situació produí una profunda crisi social i econòmica que comportà una radical transformació del territori per l'abandonament dels masos, i que amb el temps, afegint-se a altres causes, acabarien deshabitats i assolats..., i s'establí el silenci com a rutina.**

©Walter Domínguez Escobar

Llei de Fugues. Caseta de Pedro José Cap i corb

©Sérvulo Aguiló Navea, Joan Domínguez Gibert, Susanna Torrens Pons, Hamed Ghadiri Ghadiri, Josep Ferrer Domínguez, Yassine Touaïria

Llei de Fugues. Ctra. a Calig km. 4, Benicarló

Imatge de referència de l'edifici
14.05.2017 - 10:00:00

Maquis i Masovers. Mas de la Pallissa, Vallibona

Imatge de referència de l'edifici
14.05.2017 - 10:00:00

Maquis i Masovers. Mas de Guimera, Portell

Imatge de referència de l'edifici
14.05.2017 - 10:00:00

Maquis i Masovers. Mas del Coll, Morella

A V . P T O 3 1

L'abandó tant de persones com de llocs en aquesta dura crisi econòmica que ompli la ciutat en la qual visc, és un fenomen que s'ha convertit en un paisatge quotidià i al qual ja no es presta atenció a causa d'una normalització acceptada i consolidada de la crisi ètica-moral.

Aquest projecte és un seguiment que es realitza al mateix lloc, dia rere dia, i al mateix temps durant un període de més de dos anys. L'espai elegit per a representar és l'entrada principal d'una antiga sucursal bancària tancada i buida.

36 Un lloc despul·lat de la seua funció inicial on l'entrada principal serveix com a casa improvisada per a persones sense sostre, per a salvaguardar-se a si mateix durant una determinada estada, que depèn del que es tarde a trobar un altre lloc menys exposat al pas de persones o esperar a ser traslladat a centres de refugis socials.

Una evolució espai-temps tant de l'espai ocupat com dels individus que s'hi han instal·lat. Una sèrie de 12 fotos, que simbolitza els 12 mesos de l'any. Un recorregut per les diferents estacions en un període de temps determinat i que és impensable a ulls del ciutadà corrent que viatja per aquesta eventualment.

Durant aquest temps he tingut l'oportunitat d'estudiar de prop el problema causat per aquesta situació de llimbs socials; en realitat, una malaltia humana que despulla la persona afectada de la categoria d'individu útil, una esquerda considerable que, com a conseqüència, porta a la caiguda en un cercle del qual és molt difícil sortir, curar i avançar sense ajuda externa.

Les persones que la pateixen mostren símptomes d'ansietat, de pors, d'addicció i, el pitjor de tot, de soledat i d'abandonament, i arriben a caure en la depressió i la desconfiança vers un sistema trencat i una societat sense empatia. Treballadors que en el dia a dia per pèrdua de la faena, desnonament o desposseïts de qualsevol possessió material que s'adquirira en un període d'esplendor que ens venia falsament.

Un problema del qual ens desentnem i apartem els ulls.

Autora: Ana Jiménez

Localització: València.

Any del reportatge: 2015-2018

El projecte fotogràfic planteja un apropament a les runes del que va ser el circuit de Fòrmula 1 a la ciutat de València. Abans de la celebració de l'esdeveniment, l'espai entre els barris dels antics poblats marítims del Grau i Natzaret va ser planificat per al seu ús com a parc públic. No obstant això, a conseqüència que la ciutat va ser escollida com a seu del circuit en 2007, aquesta planificació inicial es va desbaratar. L'F1 Valencia Street Circuit va disputar-se de forma continuada entre els anys 2008 i 2012.

41

Cinc anys després del primer gran premi, la Generalitat Valenciana va ser incapaç de fer front als deutes milionaris contrets i al cost del cànon exigut pels organitzadors. Temps després de l'afonament d'aquell somni, tot el que queda de la fastuosa inversió és una pista d'asfalt d'un quilòmetre. Des de llavors, eixe lloc ha romàs en uns estranys llimbs que restringeixen l'accès a un **espai públic** i el seu ús. Malgrat tot, l'abandonament ha donat pas a una progressiva ocupació de l'espai per part dels veïns per a usos diversos.

Seduïda per eixe lloc tan estrany, vaig realitzar una intervenció artística en la qual vaig experimentar amb esprai de marcatge temporal de color roig –el color d'allò prohibit.

www.matimarti.es

Nascut el 5 d'octubre de 1956 a València.

Vaig començar en 1982 com a reporter gràfic en el periòdic *Noticias al Día*, després en el *Diari Levante*, on vaig estar des de 1984 fins al 2012, i de 2014 a 2019 en el periòdic *Las Provincias*.

46 En eixe recorregut periodístic, des de la riuada d'Alzira de 1982 fins a la presa de possessió del president Ximo Puig, en 2019, el camí fotogràfic ha sigut sinuós i enriquidor. Tot l'entorn social estava en procés de canvi. Forces juxtaposades entropessaven en les mateixes sendes.

Caminar i desfer una part del camí, la societat, amb crits de descontentament, va enderrocar símbols del passat i va alçar veus amb idees noves. Sobre els fonaments del passat, s'intenten construir camins millors (i ací continuem).

Senyeres, gastronomia, música, manifestacions culturals, tot enllaçat i girant com una gran sènia al voltant d'una mateixa idea: la del País Valencià.

Manifestació del Bloc a la plaça del Patriarca, octubre 1995

Enderrocament de l'estàtua equestre de Franco en setembre de 1983

Els ciutadans es concentren enfront de la paella gegant en març de 1992

Actuació de Raimon en 1994

Manifestació pel 25 d'Abril, organitzada per Acció Cultural. Abril de 2016

Fi de les majories absolutes, passeig fins a la Generalitat del govern de coalició: Mónica Oltra, Ximo Puig i Rubén Martínez

Concentració i actuacions a la Plaça de Bous de València pel 25 d'Abril, organitzada per Acció Cultural, abril de 2016

Concentració i actuacions a la Plaça de Bous de València pel 25 d'Abril, organitzada per Acció Cultural, abril de 2016

Va nèixer en 1939 i la seua branca familiar paterna és originària d'Alcoi (València) i la branca materna procedeix de Malta; per tant, és plenament mediterrani. No obstant això, el seu caràcter és fonamentalment centreeuropeu, a causa de les seues llargues estades laborals per Alemanya i Àustria, incrementat pels seus viatges constants per tot el continent. La fotografia per a Paco Moltó ha sigut des de molt jove un mitjà per a intentar comprendre el món pel qual es movia habitualment. Per tant per a ell no serà un element artístic o creatiu, i menys encara exòtic. No hi haurà paisatges llunyans amb els seus indígenes inclosos. Tot al contrari, la seua fotografia és pròxima, és la nostra societat europea o americana.

En la dècada de 1980, després de guanyar l'Abella d'Or (Guadalajara), entrarà en contacte amb Ferdinando Scianna, fotògraf de la Magnum, en les Jornades d'Arles (França), del qual aprendrà a observar la quotidianitat en el seu aspecte més humà; per això podem dir que en l'obra fotogràfica de Moltó hi ha un abans i un després de la seua estada a Arles.

El treball fotogràfic de Moltó és una obra sòlida, ben construïda, que es troba dins del que hui en dia rep el nom d'*Street Photography*. L'interés de captar el món que ens rodeja l'ha portat a viatjar d'una manera constant per tot Europa i els Estats Units. En aquest sentit, els trets característics de les seues imatges es troben influïts per la fotografia americana dels clàssics i per l'europea francesa. Els seus enquadraments atrevits, així com la realitat de l'instant captat, la ironia i la crítica social són constants de la seua obra i és el que l'ha convertit en una de les figures més destacades de la fotografia actual.

La seua obra s'ha donat a conèixer per mitjà de la publicació d'un conjunt de llibres, com són *Berlín*, *Estocolm*, *Contravenezia*, *USA sensacions Trans-Urbs*, *Les Arenes*, entre d'altres, i amb catàlegs importants com el de *Rostres de Ciutat* que correspon a l'Exposició realitzada en 2009 al MUVIM de València. Tot això, però, és una mínima part de l'arxiu fotogràfic que posseeix, sempre en analògic, sempre amb les seues càmeres i laboratori, perquè són seues les positivacions, res de digital, res de núvols, paper fotogràfic i halurs de plata.

Per tant, la xicoteta mostra exposada, només són petites notes d'una gran partitura, desenvolupada al llarg de més de cinquanta anys de treball.

RAFAEL ARROYO

Per primera vegada una esquadra femenina, formada per festeres de ple dret, desfilava a la Diana de la mà de la Fila Marrakesch. Tota una fita que es va esdevenir sense que el Barranc del Cint s'ensorrara i els déus descarregaren la seua fúria sobre les teulades de la ciutat. Tot al contrari: la multitud es va concentrar a la Plaça per a assistir a l'arrancà i van aplaudir i victorejar les festeres protagonistes.

56

Encara queda un llarg camí per recórrer, però assistim al naixement d'una Festa que, sense perdre la seua essència més tradicional, és una Festa nova, en la qual, per fi, comencen a respectar-se els drets de tots els alcoians..., i alcoianes.

MIQUEL VILAPLANA

L'any 2020 les coses van canviar, potser per sempre. Ens van llevar allò que ens definia com a societat i com a individus i van aparèixer nous conceptes com la *distància social*. Un terme totalment contradictori amb la vida dels valencians, sempre buscant la proximitat, l'abraçada, el contacte... La distància és un concepte *contra natura* per a nosaltres. I, a més a més, ens hem trobat amb obstacles pel mig, com ara mascaretes i pantalles, per a allunyar-nos del virus, però al mateix temps ens han distanciat també de les expressions.

61

Els valencians som un poble que viu al carrer i el fa seu i, per això, veure els carrers buits ens transmet un silenci desolador. La nostra història l'escrivim a les nostres places, a les voreres i les calçades, als parcs... Però també, si no hi ha cap altra opció, als balcons. Perquè sempre trobarem la manera i el lloc per a veure'ns i xerrar. Perquè som així. Ho tenim al nostre ADN.

Dins d'aquesta lluita, tots hem fet front a un enemic comú, i han sorgit uns herois que, per una vegada, no porten capa, ni espasa, ni li peguen xuts a una pilota. No, ara, els nostres herois, els de tots, porten bata, uniforme, mascareta, proteccions especials... I s'arrisquen pels altres, per totes les persones, sense esperar cap recompensa ni homenatge.

A Xavier Terol, l'ull de la càmera, l'amic.

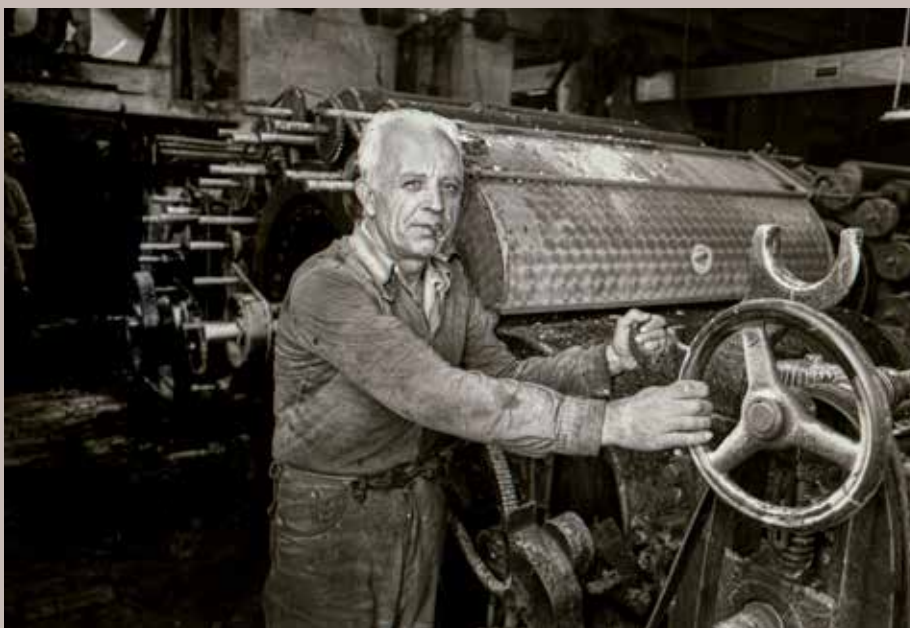
*Ofici de la mirada, lentitud
que aprèn de veure el món.
Són aquestes mans dels ulls que el pasten,
la mirada viva a peu de carrer
en espera atenta i que a peu d'ombra
encén l'instant
que fugia en transparències.*

*El que fou salvat per l'ull
de la mirada endins i enfora
ho recrearan uns altres ulls en el seu trànsit,
moviments de la quietud,
secrets en la llum captiva.*

*El que fou ho revela la mirada
feta imatge o veritat del poema
i exploració del sensible:
esquinçalls, horitzons de temps,
cristalls on habita l'espai infinit de la llum.
El que fou perviu en la ventura
de l'endins i l'enfora d'uns nous ulls.*

El que fou ja serà sempre en la mirada.

[MANEL RODRÍGUEZ-CASTELLÓ, SEGÀRIA, 26 DE JUNY DE 2021]

Treballador filatura, finals anys 80

Cisteller baix del pont, anys 80

Banc Sabadell confinament covid

68

Festa d'Alcoi a New York

Loquillo i multitud

Maig 11, acampada Alcoi

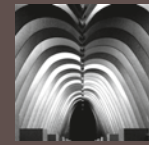

Ovidi a l'escola industrial

LLOTJA DE SANT JORDI

PUBLICACIONS

- 2013 1. ANTONI MIRÓ. L'Hospital Sueco-Noruec d'Alcoi.
2. 60 ANYS DE GEOMETRIA. Col·lectiva.
3. ARCADI BLASCO. A peu de forn.
- 2014 4. JOSEP RENAU. The American way of life.
5. TOMÀS FERRÁNDIZ. Temps de Guerra (1936-39).
6. ANTONI MIRÓ. El Vol del gat.
7. AURÈLIA MASANET. Trama i ordit de l'existència.
8. MIQUEL NAVARRO. La Mirada.
- 2015 9. MIQUEL CALATAYUD. Imaginari.
10. SEMPÈRE, sempre entre nosaltres. Col·lectiva.
11. ART VALENCIÀ. Col·lecció Martínez Guericabeita.
12. ENRIC SOLBES. Una mirada nòmada.
13. A MIQUEL HERNÁNDEZ. Homenatge 50x50.
- 2016 14. ADRIÀ PINA. Política interna.
15. EN UN SILENCI QUIET. Col·lectiva.
16. ESTUDIS D'ART. Col·lectiva.
17. EL RESCAT DE LA PINTURA. Col·lectiva.
18. A. MIRÓ / M. NAVARRO. Costeres, ponts i xemeneies.
- 2017 19. MIRALLS DEL MIRACLE. El patrimoni industrial.
20. PER A JOAN VALLS. Papers i collages.
21. XAVIER LORENZO, La pintura.
22. FERRAN CABRERA I CANTÓ. 150 anys.
23. A MIQUEL HERNÁNDEZ, Setanta-cinc per setanta-cinc.
- 2018 24. ESPAIS AVANÇATS, Escola d'Art d'Alcoi.
25. ALEXANDRE SOLER, La imaginació desbocada.
26. CRESPO COLOMER, Passió per la fotografia.
27. RIGOBERT SOLER, L'exuberància del Mediterrani.
28. VICENT M. VIDAL I VIDAL, Mig segle d'Arquitectura.
- 2019 29. JOAN CASTEJÓN. Introspectiva, obra sobre paper.
30. S. VIANA / M. DÍAZ / L. PASTOR. Temps d'Art.
31. NOU PRESÈNCIES. Itineraris plurals.
32. POLÍN LAPORTA. La memòria del temps.
33. MANUEL BOIX. La Nau de Caront.
- 2020 34. A OVIDI MONTLLOR. Vinticinquevacances. Col·lectiva.
35. PACO SEMPÈRE / DAVID TRUJILLO. Temps d'Art.
36. AURORA VALERO. Ritme i estructura.
- 2021 37. ISABEL-CLARA SIMÓ. Pintura & Poesia.
38. FRANCESC JARQUE. La càmera i la vida.
39. P. CANTÓ / J. CREMADES / A. ALCARAZ. Temps d'Art.
40. D'UN TEMPS D'UN PAÍS. Col·lectiva.

LLOTJA DE SANT JORDI

AJUNTAMENT D'ALCOI

ALCOI
capital cultural
valenciana 2021CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT
AJUNTAMENT D'ALCOI
AJUNTAMENT D'OTOS

D'UN TEMPS D'UN PAÍS
Alcoi, 7 Octubre - 28 Novembre 2021
LLOTJA DE SANT JORDI

*Francesc Jarque
J. Aleixandre
Meritxell Ahicart
J. Mª Azkárraga
Paco Grau
Lluís Ibáñez
Ana Jiménez
Matí Martí
Manuel Molines
Paco Moltó
Juani Ruz
Diana Sanus
Xavier Terol*

ALCOI
capital cultural
valenciana 2021

D'UN TEMPS D'UN PAÍS

2021

ALFONS LLORENS

D'UN TEMPS D'UN PAÍS

*Francesc Jarque
J. Aleixandre
Meritxell Ahicart
J. Mª Azkárraga
Paco Grau
Lluís Ibáñez
Ana Jiménez
Matí Martí
Manuel Molines
Paco Moltó
Juani Ruz
Diana Sanus
Xavier Terol*

2 0 2 1
LLOTJA DE SANT JORDI